

POVILO KARPAVIČIAUS PAŠTO VOKAS IR TRAKŲ PILIES IKONOGRAFIJA XX A. 7-OJO–8-OJO DEŠIMTMEČIŲ LIETUVOS PRAMONINĖJE GRAFIKOJE

Eglė Jaškūnienė

VILNIAUS DAILĖS AKADEMIJA

Maironio g. 6

LT-01124 Vilnius

eglejas@gmail.com

Straipsnyje atvejo studijų (angl. *case studies*) forma (tyrimo objektu pasirinktas Povilo Karpavičiaus pašto vokas „Trakai“) legitimuojamos fotografijos funkcijos taikomosios grafikos kontekste Nikitos Chruščiovo „atlydžio“ periodu (1953–1964) Lietuvoje. Pasitelkiant antropologinį, kultūros sociologijos ir postkolonijinį diskursus bandoma išryškinti polimorfinę sovietmečio dailės problematiką, kuri dar labiau neapibrėžta tampa tyrinėjant periferines (t. y. ilgą laiką laikytas neprezentacinėmis arba nereikšmingomis) ir tuo metu tik pradedančias formuotis sritis (pvz., taikomąją fotografiją, taikomąją grafiką, dizainą ir pan.). Daugiausia dėmesio skiriama ikonografijai, atribucijai ir struktūrinei analizei, kartu pabrėžiama faktografijos, kuri šiuolaikinėje menotyroje tampa socialistinio realizmo sinonimu, svarba. Be faktografijos vis dar neįmanoma identifikuoti kai kurių sričių tyrimo aplinkos ir tęsti kontekstinius tyrimus.

REIKŠMINIAI ŽODŽIAI: taikomoji fotografija, taikomoji grafika, pašto vokas, pakuotė, sovietinis „atlydis“, antropologija.

XX a. 7-ojo–8-ojo dešimtmečių Lietuvos grafinis dizainas ir smulkioji grafika mažai tyrinėta dėl įvairių priežasčių. Istorinė perspektyva, iš kurios būtų galima neskausmingai apžvelgti sovietinį laikotarpį, yra per trumpa. Tai lemia ne tik tyrimų apimtį, bet ir konkrečių kūrinių kolekcionavimo bei saugojimo specifiką. Pavyzdžiui, jau šiandien tyrinėjant įpakavimo ar vinilinių plokštelių apipavidalinimą problematiška ne tik nustatyti autorystę bei sukūrimo datą, bet ir rasti

pačius tyrimo objektus. Labiau pasisekė prieš šimtmetį atsiradusiems ir jau kolekcinio objekto statusą įgavusiems kūriniams – plakatui, pašto vokui, atvirukui. Sovietinio laikotarpio pašto vokai saugomi Lietuvos knygų rūmuose, „Lietuvos spaudos“ archyvuose arba privačiose kolekcijose.

Prieš tris dešimtmečius pradėjusi formuotis šiuolaikinė dizaino tyrimų metodologija pabrėžia kontekstinius-kultūrinius studijų rakursus. Analizuojant

POVILAS KARPAVIČIUS POSTAL ENVELOPE AND TRAKAI CASTLE ICONOGRAPHY IN LITHUANIAN APPLIED GRAPHICS OF 1960S AND 70S

Eglė Jaškūnienė

KEYWORDS: applied photography, applied graphics, postal envelope, packaging, the Khrushchev Thaw, anthropology.

SUMMARY

The article, which takes form of case studies (the subject of the research is Povilas Karpavičius' postal envelope), looks at photography in the context of Lithuanian applied graphics during the Khrushchev Thaw period (1953–1964). Through anthropological, cultural sociology and post-colonial discourse, an attempt is made to examine polymorphic subjects of Soviet era art, which become even more uncertain when analysing fringe areas, considered untypical or unimportant for a long time or areas only beginning to form like applied photography, applied graphics, graphic design etc. Most of the attention in the article is paid to iconography, attribution and structural analysis, but also the importance of factography, which

becomes synonymous with social realism, is stressed. Without factography it is still impossible to identify the circumstances of some of the art areas and continue contextual studies.

The article researched the history of Trakai Castle restoration and facts about the communications system, publishing of postal envelopes and their standards in Soviet Lithuania and the photographers who worked in publishing. Comparing the work of photographers Povilas Karpavičius and Zinas Kazėnas, who both produced postal envelopes, the author and the year of publication of the first envelope with Trakai Castle photos is established – Karpavičius, 1958. The envelope by Karpavičius is considered in the context of educology of photography, the graphic design process and social circumstances, which helps to reveal the unusual relationship between photography and graphic design (for example, why the photographers, and not graphic designers were commissioned to create the first envelopes). The article discusses the change in Trakai Castle depiction from Maironis (Lithuanian romantic poet, 1862–1932) style romanticism to cropped fragments. Trakai Castle has been photographed many times during its reconstruction and has been portrayed so often in graphic arts that it could be considered the symbol representing the whole range of the Khrushchev Thaw period, reforms and changes.